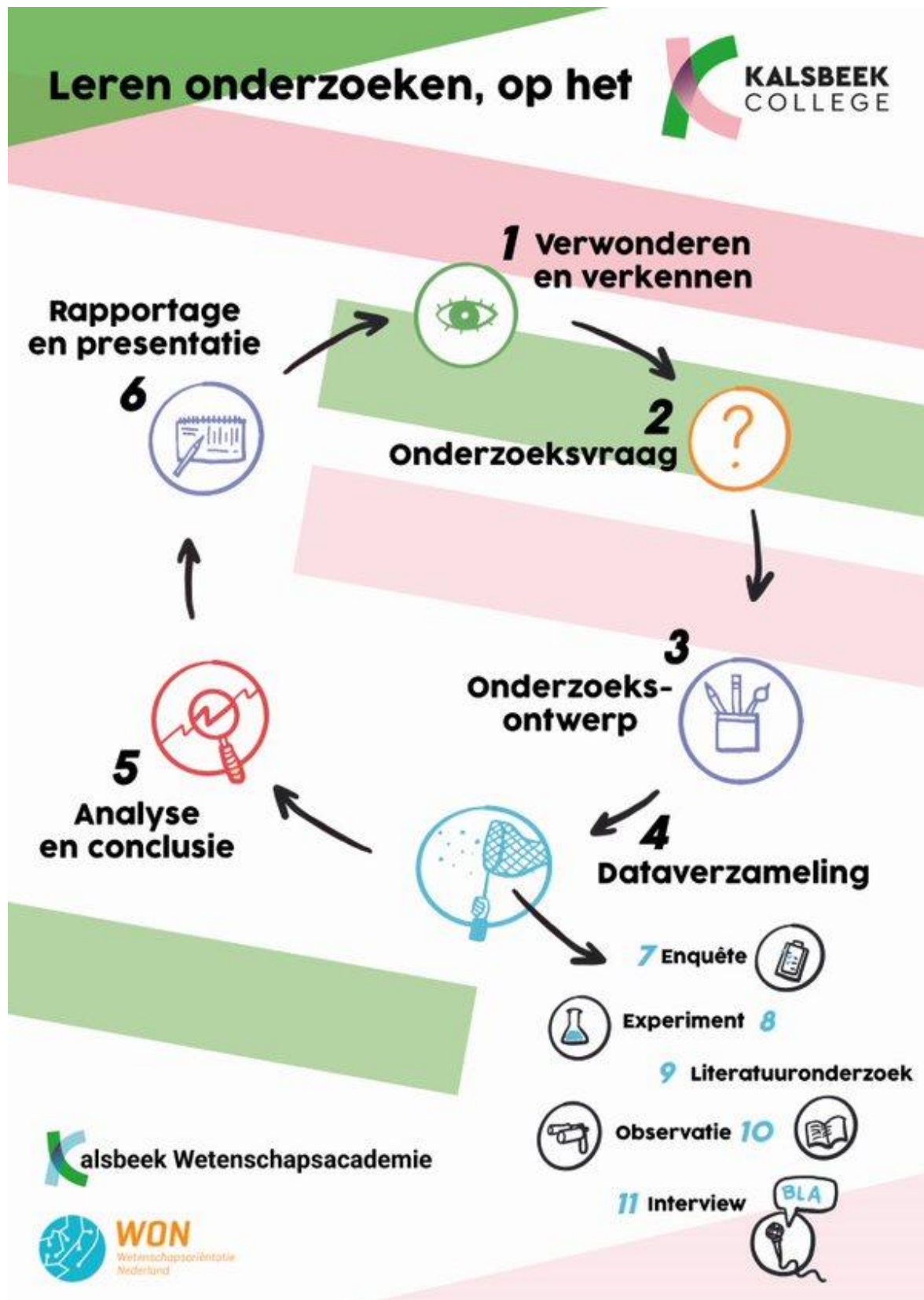

Handleiding profielwerkstuk Havo

2026-2027

Inhoudsopgave

1. Inleiding	3
2. Algemene afspraken.....	4
3. Logboek.....	5
4. Een stappenplan: Hoe pak je het aan?.....	5
5. Het maken van je profielwerkstuk in 15 stappen	6
6. Samenwerken is afspraken maken.....	7
Stap 1: Algemene uitleg Profielwerkstuk.....	8
Stap 2: PWS-presentatie-avond bijwonen.....	8
Stap 3: Opgeven groep, vak en onderwerp.....	8
Stap 4: PWS Werktijd: Brainstormen en onderwerpkeuze	9
Stap 5: PWS Werktijd: Plan van aanpak	10
Stap 6: PWS presentatie 1	12
Stap 7: Theoretisch kader en Onderzoek.....	12
7.1 Bronnenonderzoek.....	13
7.2 Bronvermelding	14
Stap 8: PWS Tussenproduct inleveren	15
Stap 9: PWS Werktijd Theoretisch kader en onderzoek uitvoeren.....	15
Stap 10: PWS Tussenproduct inleveren	17
Stap 11: Voortgangsgesprek Feedback.....	17
Stap 12: PWS Werktijd eindproduct, verslaglegging onderzoek	18
Stap 13: Werken aan het PWS	18
Stap 14: Inleveren PWS-compleet	20
Stap 15: PWS-presentatie.....	21
7. Proces van het hele PWS.....	21
8. Beoordeling	22

1. Inleiding

Eén van de onderdelen van het examendossier is het profielwerkstuk (PWS). Met het maken van dit werkstuk krijg je de kans om uitgebreid onderzoek te doen bij één van je examenvakken naar een onderwerp dat je interesseert. We dagen je uit om iets te maken waar de leraren het nog jaren over hebben: wees origineel, creatief en het liefst revolutionair! Probeer de krant te halen! Dat lukt natuurlijk niet als je iets maakt dat al bestaat...je gaat iets nieuws onderzoeken of je gaat een bestaand onderzoek/bestaande theorie toepassen op een nieuwe situatie.

Het profielwerkstuk is een verplicht onderdeel van het schoolexamen. Zonder PWS is het schoolexamen, en dus ook het totale examen, niet volledig. Het afgeronde cijfer van het PWS maakt deel uit van het combinatiecijfer op de cijferlijst. Het niet-afgeronde PWS-cijfer mag niet lager zijn dan 3,5. Een 3,5 wordt in het combinatiecijfer afgerond op een 4.

Bij de HAVO is het combinatiecijfer het gemiddelde van de vooraf afgeronde cijfers voor het PWS, CKV en Maatschappijleer. Ook dit gemiddelde wordt afgerond: een 5,5 wordt bijvoorbeeld afgerond naar een 6 en een 5,45 wordt een 5.

Het profielwerkstuk heeft een studielast van 80 uur en dient te gaan over één of twee vakken uit je pakket. In de praktijk komt het erop neer dat je alle vakken in je pakket kunt kiezen. Je kunt maatschappijleer alleen kiezen in combinatie met een centraal examenvak.

Doelen van het PWS

- Verder ontwikkelen van onderzoek vaardigheden
- Reflecteren op gemaakt werk en vorderingen in het proces
- Samenwerken met groepsgenoten
- Plannen en op tijd hulp inroepen
- Betrouwbare bronnen selecteren en gebruiken
- Feedback geven en ontvangen

In deze handleiding voor het profielwerkstuk, waarmee je in 4Havo een start maakt, bespreken we hoe je het onderzoek gaat uitvoeren en presenteren. De structuur en indeling van het PWS geldt voor elk profiel. Je hebt bij verschillende vakken de basisvaardigheden voor het doen van een onderzoek volgens de richtlijnen geleerd. Jouw begeleider verwacht ook dat je deze vaardigheden beheerst.

In deze handleiding vind je de handvatten voor de indeling en de structuur van het PWS. Ook wordt er uitgebreid beschreven wat je per onderdeel dient te verwerken.

Als je vragen hebt over de algemene organisatie van de profielwerkstukken kun je die stellen aan je begeleider. Lukt dit niet of krijg je geen antwoord op je vraag, dan kun je je vraag stellen aan mevrouw van der Heijden (HDN). Zij coördineert de profielwerkstukken op de HAVO.

2. Algemene afspraken

Het profielwerkstuktraject start in maart, als je in 4H zit, en eindigt met de presentatie in december in 5H. Dit zijn een aantal algemene afspraken die je in je achterhoofd moet houden als je een keuze gaat maken voor een vak, partner of onderwerp:

- Je vormt groepen van drie of vier.
- Je maakt een PWS voor één vak. Dat houdt in dat iedereen uit dat groepje dat vak in zijn pakket moet hebben. (let op: je kunt maatschappijleer alleen kiezen in combinatie met een centraal examenvak).
- Je wordt begeleid door een bovenbouwdocent. Dat zal niet altijd je eigen vakdocent zijn.
- In 4havo en 5havo zijn een aantal momenten in het rooster waarbij je met je groep aan het PWS kunt werken. Je begeleider zal dan ook een deel van de tijd ingeroosterd worden, zodat je met hem of haar kunt brainstormen en kunt overleggen hoe het gaat.
- De informatie over het PWS vind je voornamelijk in deze handleiding en uiteindelijk op Teams. De communicatie over het PWS gaat voornamelijk via de mail. Zorg ervoor dat je regelmatig je mail checkt.

3. Logboek

Een logboek heeft een aantal functies. Het is voor jou een hulpmiddel bij het systematisch verzamelen van informatie en het maakt het voor je begeleidend vakdocent mogelijk snel inzicht te krijgen in het gevolgde proces. In een logboek staan zaken als datum, tijd, plaats en verrichte werkzaamheden, eventueel aangevuld met een resultaat of opmerking en gemaakte afspraken.

Bijvoorbeeld:

datum	wie	tijd	plaats	verrichte werkzaamheden	opmerkingen	gemaakte afspraken
10-05-25	Anne, Lieke, Marit	15 min	school	Overleg met docent		Iedereen gaat informatie opzoeken over zijn eigen deelvraag
11-05-25	Anne	3 uur	bibliotheek	Informatie gezocht over.....	Niet gevonden	
12-05-25	Marit	1 uur	mediatheek	...	...	

In de kolom 'Opmerkingen' kun je kort de opbrengst van de activiteit of een persoonlijke ervaring weergeven. Ieder groepslid kan een eigen logboek maken, maar je kan in overleg met je begeleider afspreken dat je voor de gehele groep één logboek bijhoudt. In het laatste geval moet de bijdrage van elke leerling wel goed zichtbaar zijn.

4. Een stappenplan: Hoe pak je het aan?

Voor het profielwerkstuk zijn voor iedere leerling 80 studielasturen gereserveerd in het totale studieprogramma. Een voorbeeld van een verdeling van deze uren staat hieronder, waarbij alle verrichte werkzaamheden worden meegeteld.

Bij het maken van een profielwerkstuk doorloop je grofweg drie fasen:

1. de oriëntatie- en keuzefase (± 10 uur)
2. de onderzoeksfase: informatie verzamelen (waaronder het uitvoeren van natuurwetenschappelijke proeven) en verwerken (± 40 uur)
3. de fase van het maken van het eindproduct en voorbereiding van de presentatie i.c. de schrijffase/de ontwerpfasen (± 30 uur)

Een aantal van deze uren worden ingeroosterd als "PWS werktijd". De overige uren waarin je werkt aan je pws, doe je in je eigen tijd. Dus maak een goede planning!

5. Het maken van je profielwerkstuk in 15 stappen

Stap	Wanneer?	Wat?
Stap 1	4H jan. 2026	Uitleg PWS in mentorles
Stap 2	4H 12 febr. 2026	PWS-presentatie avond bijwonen
Stap 3	4H voor 19 mrt. 2026	Opgeven groep, vak, onderwerp
Stap 4	4H, 2 april 2026 1 ^e + 2 ^e uur	<i>PWS Werktijd:</i> Brainstormen en keuze van onderwerp, formuleren hoofd- en deelvragen
Stap 5	4H, 7 mei 2026 1 ^e + 2 ^e uur	<i>PWS Werktijd:</i> Werken aan plan van aanpak
Stap 6	4H, 4 juni 2026 7 ^e en 8 ^e uur	<i>PWS Werktijd:</i> Presentatie van onderwerp, hoofd- en deelvragen en plan van aanpak
Stap 7	4H juni 2026	Werk aan je theoretisch kader en je onderzoeksopzet
Stap 8	4H 10 juli 2026	Inleveren tussenproduct voor feedback Dit tussenproduct bestaat uit je onderzoeksopzet en het eerste deel theoretisch kader.
Stap 9	5H, Startweek sept	<i>PWS Werktijd:</i> Werken aan theoretisch kader en aan het onderzoek
Stap 10	5H, 16 okt. 2026	Inleveren tussenproduct voor feedback Dit tussenproduct bestaat uit het complete theoretisch kader en de eerste verwerking van je onderzoek.
Stap 11	5H Week 44/45 2026	Voortgangsgesprek naar aanleiding van feedback
Stap 12	5H, A-week nov. 2026	<i>PWS werktijd:</i> Werken aan het eindproduct en conclusie/discussie en evaluatie

Stap 13	5H November / december 2026	Afmaken van het PWS
Stap 14	5H, 7 dec. 2026	Inleveren PWS compleet Je PWS in een verslag én je eindproduct inleveren.
Stap 15	5H, 14 dec. 2026	Presenteren van complete PWS

6. Samenwerken is afspraken maken

Als je eenmaal begint aan het profielwerkstuk, is het erg belangrijk dat je goede afspraken maakt met elkaar. Dat voorkomt onduidelijkheid en bevordert de communicatie. Schrijf deze afspraken ook op in je planning.

Denk bijvoorbeeld aan:

- Wie doet wat? Maak een taakverdeling (zie plan van aanpak)
- De bereikbaarheid en beschikbaarheid van de teamleden (denk aan telefoonnummers, e-mailadressen, vakantieplanning)
- Onderlinge communicatie en bestanden:
 - Waar zet je documenten en afspraken neer?
 - Op welke manier communiceren jullie onderling en met de docent?
 - Zorg dat anderen bij de bestanden kunnen als iemand even niet beschikbaar is.
- Kwaliteitscontrole: Hoe zorg je dat je een goed resultaat oplevert? Leg het profielwerkstuk voor aan iemand anders (peerreview) en maak gebruik van checklists.

Stap 1: Algemene uitleg Profielwerkstuk

4Havo

In de mentorles krijg je een algemene uitleg over wat het profielwerkstuk nu eigenlijk is. Je hoort aan welke eisen moet het pws voldoen en wat de examenregels zijn die bij het pws horen. Je krijgt uitleg over het stappenplan voor het maken van het PWS zoals we dat op het Kalsbeek College doen.

Ook krijg je per vak een aantal ideeën uit voorgaande jaren te horen. Deze ideeën kun je wellicht kunt gebruiken om je eigen ideeën meer vorm te geven. Misschien kun je wel combinaties maken tussen vakken.

Je krijgt dan ook te horen welke opdracht je doet tijdens de PWS-presentatie-avond.

Stap 2: PWS-presentatie-avond bijwonen

4Havo

De presentatie-avond was op 12 februari 2026. Een uitnodiging voor deze avond krijg je via de Kalsbeek app. Je krijgt dan ook een informatie-boekje waarin alle presentaties beschreven staan. Voorafgaand aan die avond kies je 3 presentaties uit, bij elke ronde één presentatie. Je krijgt een kijk-opdracht voor deze avond en levert na afloop deze kijk-opdracht in via het mentorteam.

Stap 3: Opgeven groep, vak en onderwerp

4Havo vóór 19 maart 2026

Om in een groep aan de slag te kunnen, is het handig dat je over een aantal zaken nadenkt:

- Met wie wil je samenwerken? Je maakt hiervoor een groep van 3 of 4 leerlingen (een tweetal is NIET toegestaan). Je mag met leerlingen uit andere klassen samenwerken.
- Je bepaalt met je groep voor welk vak je je PWS gaat maken. Je mag alleen een vak kiezen waar je ook centraal eindexamen in doet en iedereen uit je groep moet dit vak hebben. (Als je kiest voor maatschappijleer, hoort daar een centraal examenvak bij en kies je dus 2 vakken).
- Je geeft een eerste voorkeur en een tweede voorkeur op.
- Als je als groep al een idee hebt voor je PWS, kun je dat ook opgeven.

Via de mail krijg je een link naar een google forms. Deze vul je zo spoedig mogelijk in, maar in ieder geval vóór 19 maart 2026.

Stap 4:

PWS Werktijd: Brainstormen en onderwerpkeuze

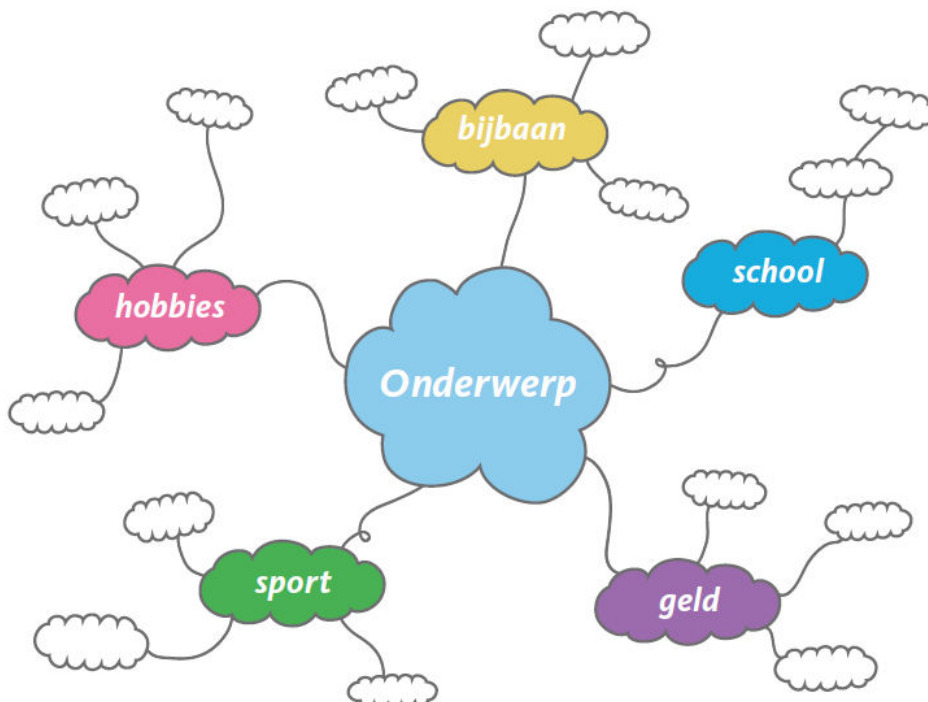
4Havo

In dit blokuur ben je met je groepje ingedeeld bij een vakdocent, dit is nog niet definitief je begeleider. Je krijgt uitleg over het hele PWS traject.

Verder ga je met je groepje en de vakdocent brainstormen over geschikte onderwerpen. De docent geeft hiervoor enkele tips voor het vak. Bedenk een onderwerp wat elk groepslid aanspreekt, je bent er tenslotte veel tijd mee bezig. Formuleer een hoofdvraag en bijbehorende deelvragen. Er is geen maximum of minimum aantal deelvragen.

Brainstormsessie en mind map

Een handige manier om je gedachten op papier te zetten is het maken van een mind map. Hiermee vang je de essentie van een brainstormsessie zo effectief mogelijk op papier.

In een mind map zet jij je gedachtentrein op het juiste spoor. Verdiep jij je in het leven van de architect Santiago Calatrava of onderzoek je liever het spaargedrag van verschillende bevolkingsgroepen in jouw buurt?

Onderwerp:

Hoofdvraag:

Deelvragen:

- ➔ Aan het einde van dit blokuur heb je zoveel mogelijk het bovenstaande ingevuld. Hiermee ga je de komende tijd verder. Tot de volgende werktijd kun je alvast bedenken en overleggen met de groep, hoe jullie verder gaan werken aan het PWS. Je kan hiervoor de rest van de handleiding lezen, wat je te nog te wachten staat.

Stap 5:

PWS Werktijd: Plan van aanpak

In dit blokuur werktijd overleg je met je groep hoe jullie het PWS aan gaan pakken. Hoe beantwoorden we de hoofdvraag en de deelvragen? Wat moet er in het theoretisch kader? Wat voor onderzoek gaan we doen en hoe verwerken we de resultaten? Etc.

In deze handleiding vind je de deadlines en momenten waarop je onder schooltijd aan je profielwerkstuk mag werken. Deze handleiding heb je nodig bij het maken van je plan van aanpak. Houd ook rekening met de schoolvakanties en beschikbaarheid van jou en je groepsgenoten.

Elke activiteit kost een aantal uur. Kijk goed naar het soort activiteit en schat zelf in hoeveel tijd je eraan kwijt bent. Dit helpt je bij het maken van een goede planning.

Besprek met elkaar de volgende stappen:

Activiteit	Opmerkingen
Bronnenonderzoek	Bij elk onderzoek doe je eerst een literatuurstudie. Je zoekt informatie op over het onderwerp en schrijft hiermee uiteindelijk je theoretisch kader. Je kan hiervoor boeken, wetenschappelijke artikelen, rapporten en betrouwbare websites gebruiken. Check je hoofd- en deelvragen en verdeel wie wat gaat opzoeken.
Soort onderzoek	Je gaat een onderzoek doen om je hoofd- en deelvragen te beantwoorden. Welk soort onderzoek ga je doen? - Kwantitatief (ik ga dingen tellen) - Kwalitatief (ik ga dingen gedetailleerd omschrijven) - Allebei Je kan hierbij denken aan: - Veldonderzoek - Experiment - Ontwerp - Een practicum op een hogeschool of universiteit - Een interview met een veteraan - Een filmopname voor je eindproduct - Een bezoek aan een museum, dierentuin, vliegbasis of andere locatie - Een practicum op school starten Beslis met elkaar wat een passend onderzoek kan zijn bij je onderwerp.
Uitdenken methode	Hoe ga je precies je onderzoek uitvoeren en waar kan dat? Wat ga je meten en hoe zorg je ervoor dat je metingen betrouwbaar zijn? Als je experimenten gaat uitvoeren, kan dat over meerdere weken verspreid zijn. Begin dus op tijd!!

Materialen verzamelen	Bespreek met elkaar welke materialen je nodig hebt en waar je die materialen vandaan haalt.
Afspraken maken met locaties en experts	Als je bijv een interview gaat doen of op een hogeschool een practicum wilt inzetten, hou dan rekening met dat het even kan duren voordat zij een afspraak kunnen maken. Je moet dus op tijd zorgen dat je contacten legt met deze experts.
Uitvoering onderzoek	Bij de uitvoering van je onderzoek verzamel je meetgegevens. Observeer alles zorgvuldig en leg het vast, zodat je voldoende informatie hebt voor je dataverwerking.
Dataverwerking	Dataverwerking van de meetgegevens tot heldere informatie kan veel tijd kosten. Als je vooraf de juiste methode kiest, kun je een goede inschatting maken van de tijd die het je gaat kosten.
Eindproduct	Op het Kalsbeek college wordt een eindproduct gemaakt, waarin je de informatie van je onderzoek laat zien. Dit kan bijv. een documentaire, een kunstwerk, een podcast of een informatiefolder zijn.
Schrijven van het verslag	Het schrijven van het verslag gaat in stappen. Deze stappen staan in deze handleiding beschreven. Check de deadlines en wat er bij die deadlines van je wordt verwacht.
Maken van presentatie	In december is de presentatieavond waarbij je presenteert waar je al die tijd aan hebt gewerkt en wat jullie als eindproduct hebben gemaakt. Trek voldoende voorbereidingstijd hiervoor uit.

Spreek af hoe vaak en waar jullie overleggen.

Je kan bijvoorbeeld een gezamenlijk tussenuur gebruiken om komende periode elke week af te spreken om samen aan het PWS te werken.

- ➔ Om te weten wat er van je verwacht wordt bij elke stap, kun je deze handleiding alvast verder lezen.

Stap 6: PWS presentatie 1

4Havo

In dit lesuur ben je ingedeeld bij je eigen begeleider. Elke groep houdt een presentatie waarin de volgende zaken aan de orde komen:

- Wat is het onderwerp en hoe ben je tot die keuze gekomen?
- Geef een stukje achtergrondinformatie over je onderwerp.
- Wat is de hoofdvraag?
- Wat zijn de deelvragen?
- Wat is de hypothese?
- Je plan van aanpak:
 - o Welke onderzoeksmethodes gaan jullie gebruiken en wat denk je daarmee te bereiken?
 - o Hoe ga je resultaten verzamelen en analyseren
 - o Evt. wat wordt het eindproduct waarin je je onderzoek gaat bespreken?
- Welke bronnen gaan jullie gebruiken? Bespreek welke waardevolle informatie je tot nu toe uit welke bronnen hebt gehaald.

Je ondersteunt de presentatie met een korte ppt waar je je onderwerp, de hoofdvraag en de deelvragen hebt genoteerd. Deze ppt stuur je naar je begeleider vóór het 7^e uur die dag.

Je begeleider zal de groep naar aanleiding van de presentatie zo nodig bijsturen in de haalbaarheid van je plan van aanpak.

Stap 7: Theoretisch kader en Onderzoek

4Havo

In deze stap werken jullie aan het theoretisch kader en het onderzoek. Verdeel de taken goed, zodat je de tijd nuttig kan besteden!!

Theoretisch kader

Een theoretisch kader is niets anders dan een literatuuronderzoek. Je kan geen product maken of hoofdvraag beantwoorden, zonder eerst informatie over een onderwerp op te zoeken. Je gaat dus in kaart brengen wat er al bekend is over jouw onderwerp. In het theoretisch kader presenteert je deze informatie. Je 'kadert' je onderzoek in. Hiermee toon je aan dat je kennis hebt van de belangrijkste begrippen, theorieën en modellen die met je onderwerp te maken hebben.

Het theoretisch kader bevat tussen de 3000 en 6000 woorden. Je kan maximaal 20 punten behalen voor dit onderdeel.

Enkele tips voor het theoretisch kader:

7.1 Bronnenonderzoek

Literatuur zoeken lijkt zo makkelijk. Je typt wat in in je zoekbalk van Google en hup, daar verschijnen duizenden hits. Maar hoe vind je nou de goede, betrouwbare informatie tussen al die pagina's? Om je op weg te helpen volgt hieronder een kort stappenplan dat je op weg kan helpen!

1. Stel jezelf eerst de vraag wat je precies wil weten. Als je bijvoorbeeld iets wil weten over gedragseconomie, lees je dan eerst in in het onderwerp. Noteer ondertussen verschillende begrippen die je tegenkomt.
2. Maak een selectie van de begrippen die relevant zijn. Zo zou je met het voorbeeld gedragseconomie verschillende begrippen kunnen tegenkomen:

- Rationaliteit/irrationaliteit
- Homo economicus
- Referentiekader
- Heuristieken
- Marktinefficiënties

Vertaal de begrippen ook in andere talen, in het Engels is bijvoorbeeld vaak meer te vinden. Bijvoorbeeld:

- Behavioral economics
- Heuristics
- Market inefficiencies

3. Met de gevonden begrippen kan je opzoek naar kwalitatief goede bronnen. Goede manieren om bronnen te vinden zijn:
 - De krantenbank in de Mediatheek. Te bereiken via de computers in Mediatheek.
 - Google Scholar.
 - Kranten, vaktijdschriften.
 - De boeken in de Mediatheek.
 - Als je een goede bron hebt gevonden wordt daar vaak gerefereerd naar andere bronnen. Deze bronnen zou je zelf kunnen opzoeken en gebruiken.
4. Let op de kwaliteit van de bronnen. Bronnen zoals Wikipedia en Infonu zijn bijvoorbeeld vaak onbetrouwbaar, omdat ze door iedereen aangepast kunnen worden. Bij andere bronnen kan je bijvoorbeeld naar de volgende punten kijken:
 - Wie is de opdrachtgever van het artikel? Is het van een bedrijf die zijn eigen idee/product probeert te verkopen bijvoorbeeld?
 - Wanneer is het gepubliceerd? Als je over een actueel onderwerp schrijft, kan je waarschijnlijk geen bronnen gebruiken uit de jaren '90.
 - Wie heeft het geschreven? Is de persoon een expert in het vakgebied?
 - Bij een artikel op een website: staat er een auteur bij?
 - Bij een nieuwsbericht: is de auteur onpartijdig?
5. Als het gebruik van plagiaat wordt geconstateerd, bijvoorbeeld met ChatGPT, volgt een onvoldoende beoordeling voor je pws. Dat besluit zal genomen worden door de examencommissie. Zorg dus voor een goede bronvermelding, neem niet teveel over uit de bronnen van internet en gebruik in geen geval ChatGPT.

7.2 Bronvermelding

Uiteraard is het belangrijk dat je in je theoretisch kader op de correcte wijze naar de bron verwijst. Anders heb je te maken met plagiaat: je moet wel duidelijk maken dat je de informatie niet zelf hebt bedacht, maar hebt overgenomen van iemand. Daarvoor maken we gebruik van het APA-systeem. Hieronder volgt een uitleg.

Het overnemen van delen van andermans werk kan op twee manieren:

- Door te *citeren* (een stukje van de tekst letterlijk overnemen)
- Door te *parafraseren* (in eigen woorden weergeven)

In de tekst: citeren

Je citeert:

- de auteur die in het artikel zelf aan het woord komt.
De Vries (2019) zegt hier het volgende over: 'Veel mensen denken niet goed over hun uitspraken na.'
- iemand anders dan de auteur die in het artikel aan het woord komt.
De directeur van de supermarkt, Kees Braakman, zei vorige week nog: 'Mensen kopen steeds gezondere producten' (De Vries, 2019).

In de tekst: parafraseren

Je parafraseert:

- de auteur die in het artikel zelf aan het woord komt.
De Vries (2019) is van mening dat veel mensen niet goed over hun uitspraken nadenken.
- gegevens die in het artikel gebruikt zijn.
Uit cijfers van het CBS blijkt dat honderden mensen last hebben van de rentedaling (De Vries, 2019).
- iemand anders dan de auteur die in het artikel aan het woord komt.
De directeur van de supermarkt, Kees Braakman, zei vorige week nog dat mensen steeds gezondere producten kopen (De Vries, 2019).

Onder de tekst: bronnenlijst

Na de laatste zin van de tekst sla je enkele regels over en noteer je de volledige titelbeschrijving van het artikel/ de artikelen waarnaar je verwezen hebt.

Let op:

- In het geval van meerdere artikelen: alfabetisch genoteerd op achternaam van de auteur.
- Artikelen zet je altijd tussen enkele aanhalingstekens. Titels van boeken en kranten onderstreept (geschreven) of cursief (getypt).
- Elk artikel noteer je maar een keer.

Getypte versie:

De Vries, B. (2019, 11 mei). 'Verbod op tv-reclame noodzakelijk'. De Volkskrant.

Onderzoek

In je plan van aanpak heb je al een start gemaakt met nadenken over het onderzoek. In deze stap bespreek je hoe je je onderzoek gaat starten en wat je daarvoor nog moet regelen. In de startweek in 5H kun je namelijk al beginnen met het onderzoek.

Stap 8: PWS Tussenproduct inleveren

4Havo

In stap 7 heb je gewerkt aan het theoretisch kader en je onderzoeksopzet. Je levert nu in wat je tot nu toe hebt gemaakt.

- Een titelblad met alle namen, examennummers, naam van begeleider, vak;
- Een inhoudsopgave;
- Een inleiding met:
 - Waarom je dit onderwerp gekozen hebt?
 - Wat je al weet van dit onderwerp?
 - De hoofdvraag
 - De deelvragen
 - De hypotheseDeze inleiding is een A4tje lang.
- Het eerste deel van je theoretisch kader (verdeeld in hoofdstukken en paragrafen)
- Je onderzoeksopzet
- Bronnenlijst
- Logboek
- Bijlagen:
 - Het plan van aanpak

Je begeleider zal dit tussenproduct nakijken en voorzien van feedback, zodat je in de startweek met deze feedback verder kunt werken aan je pws.

Je levert het tussenproduct vandaag aan het einde van het 5^e lesuur in.

- op papier bij je begeleidend docent of **afdelingsleider HAVO/VWO**.
- **digitaal** via **Teams**(via de speciale **inlevermap**).

Stap 9: PWS Werktijd Theoretisch kader en onderzoek uitvoeren

5Havo sept 2026 startweek

Tijdens de startweek zullen weer een aantal werkuren ingeroosterd worden. Deels met je begeleider, deels zonder je begeleider. Tijdens deze uren kun je de feedback bespreken met je begeleider, zodat je dit meteen kunt verwerken. Je kan ook weer werken aan het theoretisch kader.

Tijdens deze uren mag/moet je ook aan je onderzoek werken. Denk aan:

- Een practicum op een hogeschool of universiteit
- Een interview met een veteraan
- Een filmopname voor je eindproduct
- Een bezoek aan een museum, dierentuin, vliegbasis of andere locatie
- Een practicum op school starten
- ...

Verlof aanvragen:

Om buiten school te mogen werken aan het pws, kun je verlof aanvragen.

Doe dit minimaal 5 werkdagen voordat je wilt gaan. Dit doe je als volgt:

- Overleg als groep met je begeleider over wat je wilt gaan doen.
- Je begeleider geeft advies aan mevrouw van der Heijden (PWS-coördinator) of de voorgestelde verlofaanvraag nodig is voor het PWS.
- Je ouders vragen sowieso verlof aan via de Kalsbeek app.
- Mevrouw van der Heijden staat het verlof al dan niet toe.
- Het verlof wordt verwerkt in magister.

Je mag maximaal twee dagen school missen voor je PWS onderzoek.

Stap 10: PWS Tussenproduct inleveren

5Havo

In de afgelopen periode heb je gewerkt aan het theoretisch kader en je onderzoek. Je hebt alle feedback die je in september kreeg, verwerkt in je PWS verslag. Je levert in wat je tot nu toe hebt gemaakt.

- Een titelblad met alle namen, examennummers, naam van begeleider, vak.
- Een inhoudsopgave;
- Een inleiding met:
 - Waarom je dit onderwerp gekozen hebt?
 - Wat je al weet van dit onderwerp?
 - De hoofdvraag
 - De deelvragen
 - De hypothese

Deze inleiding is ongeveer een A4tje lang.

- **Je theoretisch kader helemaal af**
- Je onderzoeksopzet
- Bronnenlijst
- Logboek
- Bijlagen:
 - Het plan van aanpak

Je begeleider zal dit tussenproduct nakijken en voorzien van feedback, zodat je in de A- week met deze feedback verder kunt werken aan je PWS.

Je levert dit vandaag vóór 16.00 uur in:

- op papier bij je begeleidend docent of **afdelingsleider HAVO/VWO**.
- **digitaal** via **Teams**(via de speciale **inlevermap**).

Stap 11: Voortgangsgesprek Feedback

5Havo

In oktober hebben jullie je tussenproduct ingeleverd. Je begeleider heeft dit nagekeken en wil jullie graag feedback geven op jullie werk. Feedback op je profielwerkstuk is cruciaal om het eindresultaat te verbeteren en een hoger cijfer te halen. Je kunt feedback gebruiken om de inhoud, de structuur en je onderzoeksvaardigheden te verbeteren.

In deze week zorg je dat je een afspraak maakt met je begeleider en je HELE groep om de feedback te bespreken. Zorg ervoor dat je tijdig een afspraak maakt, want een docent heeft meer te doen!

Noteer de feedback goed!

Tip: Zie feedback niet als kritiek, maar als een "go/no-go" moment om de kwaliteit van je werk te verhogen.

Stap 12: PWS Werktijd eindproduct, verslaglegging onderzoek

5Havo A-week november 2026

Het onderzoek is gedaan en alle resultaten zijn verzameld. Je verwerkt je resultaten in beschrijvingen, tekeningen, tabellen en/of grafieken. Dit noemen we verslaglegging onderzoek.

Dit kan per vak verschillend zijn, dus overleg goed met je begeleider.

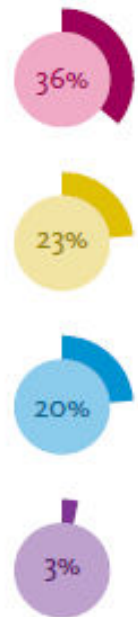
Let op: het kan voorkomen (zeker bij bètavakken) dat je verschillende proeven uitvoert. Bedenk dan goed, hoe je alle meetgegevens van die proeven kan verwerken in het eindproduct.

Eindproduct:

Vervolgens verwerk je de resultaten in je eindproduct.

Voorbeelden van eindproducten:

- Een documentaire;
- Een kunstwerk;
- Een lessenserie;
- Een podcast;
- Een knutselproduct;
- Een informatiefolder;
- Etc.

Heb je zelf ideeën voor een eindproduct? Bespreek het met je begeleider!

Stap 13: Werken aan het PWS

5Havo

In de periode tot het inlevermoment werk je vooral aan het afronden van het PWS.

De onderzoeken zijn gedaan, de verslaglegging van je resultaten ook en je eindproduct krijgt zijn definitieve vorm.

Ook ga je een conclusie, discussie en een evaluatie schrijven.

Conclusie

In de conclusie beantwoord je de onderzoeksvraag op basis van de resultaten van je onderzoek.

Hoe ziet een conclusie eruit?

Het doel van een conclusie is het beantwoorden van je hoofdvraag. Begin dan ook met het herhalen van je hoofdvraag.

Vervolgens geef je de conclusies die je trekt op basis van de resultaten van je onderzoek (gebruik je belangrijkste resultaten die het meest relevant zijn voor het beantwoorden van je onderzoeksvraag).

Tot slot beantwoord je de hoofdvraag en leg je uit hoe je tot deze conclusie bent gekomen. Verwerk niet letterlijk de vraag en daaronder het antwoord, maar werk beschrijvend. Oftewel, verwerk het in een lopende tekst. Geef pure observaties, en ga niet interpreteren.

De lengte van een conclusie is ongeveer 2 bladzijden.

Checklist:

- Er is een antwoord geformuleerd voor de hoofdvraag/probleemstelling.
- De hypothesen zijn bevestigd of ontkracht.
- Er staan geen eigen interpretaties in de conclusie.
- Er wordt geen nieuwe informatie gegeven.
- Er staan geen voorbeelden in de conclusie.
- In de conclusie wordt geen overbodige informatie gegeven.
- Er staan geen passages in de conclusie die zijn geknipt en geplakt uit de resultaten.

Discussie

In de discussie van je evalueer je het onderzoek: je gaat de resultaten interpreteren, een foutenanalyse maken en doe je suggesties voor vervolgonderzoek.

Interpreteren van resultaten

Je bespreekt de resultaten en je geeft aan of ze overeenkomen met je verwachtingen. Je gaat in dit onderdeel verklaringen geven voor het wel of niet uitkomen van deze verwachtingen.

Deze verklaringen kunnen uit literatuur komen, maar mogen ook gebaseerd zijn op je eigen gezonde verstand. In ieder geval beschrijf je hoe jouw resultaten samenhangen met het kader dat je eerder hebt geschetst.

Foutenanalyse

In de foutenanalyse kijk je nog eens kritisch naar je onderzoek. Zijn er fouten gemaakt bij het uitvoeren van je onderzoek? Zou het experiment de volgende keer beter op een andere manier kunnen worden uitgevoerd? Kortom: wat is de betrouwbaarheid van je onderzoek?

Eindig de discussie met aanbevelingen voor vervolgonderzoek

De discussie eindigt met een paragraaf met suggesties voor eventueel vervolgonderzoek.

In deze aanbevelingen voor vervolgonderzoek geef je aan hoe andere onderzoekers kunnen voortbouwen op jouw onderzoek. Schrijf niets in de trant van “er zal nog veel onderzoek nodig zijn”. Geef suggesties voor een losstaande vervolgstudie naar aanleiding van jouw onderzoek.

Evaluatie

In je (individuele!) evaluatie reflecteer je op zowel je eigen rol binnen de groep als op het groepswork van de anderen. Wat ging er goed en wat niet? Wat heb je geleerd? Wat zou je de volgende keer anders doen? Hoe was de samenwerking? Je geeft iedereen uit je groepje minstens één tip om de volgende keer beter samen te werken.

Stap 14:

Inleveren PWS-compleet

5Havo

Uiterlijk 7 december 2025 lever je het complete PWS in. Dit doe je weer op papier én via Teams. Hieronder een overzicht wat er allemaal in je complete **PWS-verslag** wordt verwacht:

- Een titelblad met alle namen, examennummers, naam van begeleider, vak
- Een inhoudsopgave
- Een inleiding
- Het theoretisch kader
- De beschrijving van je onderzoek
- Verwerking van je onderzoeksresultaten
- Conclusie
- Discussie
- Evaluaties
- Bronnenlijst
- Logboek
- Bijlagen

Andere aanwijzingen: Let erop dat...

- alle pagina's zijn genummerd;
- de juiste onderdelen als bijlage zijn toegevoegd (denk aan enquêtes of interviews).
- je vanaf het begin een logboek bijhoudt.

Ook lever je natuurlijk je **eindproduct** in!!

Spreek met je begeleider af hoe je dit inlevert.

Een folder is natuurlijk makkelijk, maar een zelf gebouwde hoovercraft is natuurlijk niet zomaar in te leveren.

Je bent zelf verantwoordelijk voor het maken van een afspraak met je begeleider om het PWS na te bespreken en evt. de presentatie voor te bereiden. Kies dus zelf een moment en leg dit voor aan je begeleider.

Stap 15: PWS-presentatie

5Havo

Op 14 december 2026 ga je je PWS presenteren. Je ouders, vrienden en klasgenoten zijn daarbij van harte welkom. Je kan met je groep zelfstandig de presentatie voorbereiden. Als het nodig is, vraag je je begeleider om hulp.

Als inleiding vertel je kort en bondig over het theoretisch kader, dit dient als basis voor je verhaal tijdens je presentatie. Daarna vertel je wat je eigen onderzoek was en wat de resultaten zijn. Daarna vertel je trots over je eindproduct en voor welke doelgroep deze gemaakt is.

Let op: als je ziek bent, overleg je met je begeleider en zoek je samen een passende oplossing.

7. Proces van het hele PWS

4Havo en 5Havo

Het samenwerken in een groep is een heel proces. Voor de beoordeling van het complete PWS wordt ook naar het hele proces gekeken. De volgende onderdelen komen hierbij aan bod:

Planning:

Was de planning realistisch en werd de planning goed nageleefd? Bij onverwachte hindernissen werd flexibel opgetreden.

Taakverdeling:

Hierbij wordt gekeken naar een heldere taakverdeling, een evenwichtige werkverdeling en een goede onderlinge communicatie.

Inzet:

Met hoeveel enthousiasme is er gewerkt? Zijn alle leden even betrokken geweest bij het hele proces. Hebben de leerlingen elkaar en anderen gestimuleerd?

Begeleiding:

Hoeveel begeleiding had de groep nodig? Moest de begeleider veel helpen met oplossingen bedenken of lukte het de leerlingen dit onderling zelf te bedenken.

Creativiteit en originaliteit:

Heeft de groep een origineel onderzoek bedacht of was dit erg voor de hand liggend? Was er veel eigen inbreng van de leerlingen of veel docent gestuurd.

8. Beoordeling

Je PWS wordt op de volgende manier beoordeeld.

Theoretisch kader	20 punten
Eindproduct en verslaglegging onderzoeksresultaten	20 punten
Conclusie, discussie en evaluatie	20 punten
PWS compleet	20 punten
Presentatie PWS	10 punten
Proces	10 punten

Voor de beoordeling komen rubrics beschikbaar. Deze zullen uiteindelijk op Teams te vinden zijn. De beoordeling vindt plaats na de presentatie-avond.

Het cijfer wat je krijgt is een groeps cijfer. Daarom is het ook goed als je de taken goed verdeelt en iedereen ongeveer evenveel werk doet.

Het afgeronde cijfer van het PWS maakt deel uit van het combinatiecijfer op de cijferlijst. Bij de HAVO is het combinatiecijfer het gemiddelde van de vooraf afgeronde cijfers voor het PWS, CKV en Maatschappijleer.

Een mooie manier om een overpunt te behalen, die je wellicht nodig hebt om te kunnen slagen.

Voorbeeld rubric (niet definitief):

Schriftelijke presentatie 10%					
taalgebruik	Taalgebruik is niet erg helder, er is sprake van redelijk wat stijl- en spelfouten, taalgebruik is (vanwege knip- en plakwerk) weinig consistent.	Taalgebruik is niet erg helder, er is sprake van redelijk wat stijl- en spelfouten.	Taalgebruik is tamelijk helder, vertoont slechts weinig stijl- en spelfouten, vertoont eigen stijl van de leerling, redelijke zinsbouw.	Taalgebruik is helder, vertoont vrijwel geen stijl- en spelfouten, vertoont eigen stijl van de leerling, goede zinsbouw.	Taalgebruik is helder en fraai, vertoont vrijwel geen stijl- en spelfouten, vertoont eigen stijl van de leerling, goede zinsbouw.
verzorging (voorblad, inhoudsopgave, paginanummers, alinea-indeling,	Een of meer onderdelen ontbreken,	Een of meer onderdelen ontbreken	Alle onderdelen zijn aanwezig en redelijk functioneel.	Alle onderdelen zijn aanwezig en functioneel.	Alle onderdelen zijn aanwezig, functioneel en fraai.